

Oči nemlčí

Roy Jacobsen

Pistorius & Olšanská

Roy Jacobsen
Oči nemlčí

Oči nemlčí

Roy Jacobsen

Z norštiny přeložila Jarka Vrbová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2018

Tato publikace byla vydána s laskavou finanční pomocí
Ministerstva kultury ČR a nadace NORLA.

This translation has been published with the financial support
of the Czech Ministry of Culture and the NORLA foundation.

The original title: RIGELS ØYNE

Copyright © CAPPELEN DAMM AS, 2017

Translation © Jarka Vrbová, 2018

ISBN 978-80-7579-045-3 (PDF)

ISBN 978-80-7579-028-6 (tištěná kniha)

Prolog

Z nebe vypadá ostrov Barrøy jako otisk nohy s několika poraněnými prsty na západě. Až na to, že ho ještě nikdo shora neviděl, s výjimkou bombardérů, které ale nevěděly, co vidí, a Hospodina – ten se ovšem netváří, že by tu stopu, kterou do moře otiskl, nějak bral v úvahu.

Na ostrov padá těžký sníh a celý ho obarví na bílo a zakulatí – padá celý den a noc. Pak začnou lidé do bílých ploch kreslit černou síť pěšin, nejširší vede mezi oběma domy, mezi starým a omšelým na nejvyšším bodě ostrova, obklopeným několika stromy, a novým v Karvice, krásným a výstavným, připomínajícím archu uvízlou na pláži.

Pak se objeví pěšiny mezi obytným domem a chlívem, molem a boudou na čluny, přístřeškem na rašelinu, sklípkem na brambory, seníkem a přístavišti, mezi místy, kde ostrované pracují a kam si ukládají zásoby, pěšiny jako vyšlapaná změť uvolněných a bezcílných kudrlinek, stop po dětech a jejich hrách, protože tento první rok míru je na ostrově hodně dětí, nejvíc, co jich tu kdy bylo.

A jihozápadním směrem se vine špinavě hnědá cestička, protože na jihu ostrova ovce spásají chaluhy. Za nimi pokulhává Barbro s hráběmi a z plna hrdla si zpívá, nastavuje tvář tančícím vločkám a mezi tóny po nich otevřenými ústy chňapá.

Člověk by se mohl ptát, proč stádečko nežene mezi novým molem a švédskou boudou, tedy nejkratší cestou mezi chlévem a mořem. Barbro ale ví, co dělá, je předjaří a chalupy jsou jenom na jihu, vyplavil je příliv, vypadají odporně a jsou zledovatělé.

Barbro chodí sem a tam a ovce pracně rozhání od sebe, aby se každá dostala k polozmrzlé potravě, je zpocená, je jí horko a posadí se na kmen, který jednou před celou generací vyplavilo moře, pevně ho přibili, protože doufali, že by jednou mohl mít nějakou hodnotu. A Barbro si začne dělat starosti, jestli jim budou ovce letos stačit, protože kdoví, jestli se podvyživeným zvířatům podaří v dubnu a květnu přivést na svět jehňata, tu starost má každý rok – každé roční období přináší starosti, i léto, kdy někdy celé měsíce bez přestání prší.

Pak ale ucítí za levým uchem horký bod a ten kreslí čáru dolů po zádech, do jednoho ramene a po paži, která spočívá na kmeni, a až do dlaně. Barbro z hlavy vytéká vnitřní horký potok a pomalu odkapává z prostředníčku a ten v tu chvíli ztuhne, až cinká jako sklo.

Otevře oči a vidí, že leží na zádech, vločky jí padají do očí, mrkne a vidí, že vedle ní stojí stará ovce Lea a hledí přes moře, které je bělejší než předtím, je tiché a klidné jako mléko, nikde ani pták kromě tří albatrosů na skále, která se jmenuje podle nich, ale nevydají ani hlásku.

Barbro vplete prsty do mokré Leiny vlny a vstane. Ostatní ovce se dívají. Barbro zvedne hrábě, podbříšek jí prořízne bolest, a žene před sebou stádo v jeho vlastních stopách až k jezírku v bažině, kde v létě řežou rašelinu. Prorazí led, aby se zvířata mohla napít, a pak se jedno po druhém odkolébá a zmizí ve chlévě.

Nakonec kráčí Barbro, pravou rukou se stále drží Leina rouna a nepustí, dokud také Lea nezmizí ve tmě. Zavře za ní dveře a zůstane stát s pohledem upřeným na dům, ale mávajíc ruku v kuchyňském okně nevidí. Místo toho se otočí

a sejde po pěšině k novému molu, vejde do kůlny, sedne si, vezme síťovací jehlu a šňůru a ruce začnou plést síť. Otevřou se dveře a ženský hlas se zeptá, proč tu sedí.

„Není ti zima?“

Je to Ingrid, viděla tetu z kuchyně a bylo jí divné, proč jde na molo, kam sice Barbro chodí často, ale teď se nevracela, už je tu dlouho a blíží se večer.

Barbro se otočí, bedlivě si ji prohlíží a zeptá se:

„Ty seš kerá?“

Ingrid přistoupí blíž a dívá se na ni, zastrčí jí uvolněné vlasy pod šátek a pochopí, že na tu nesmyslnou otázku musí odpovědět důkladně a do nejmenších podrobností.

1

Na Barrøy je léto roku 1946, kajčí peří je nasbírané a vejce naložené v sudech, tresky svěšené ze sušáků, zvážené a svázané, brambory zasázené, jehňata běhají po loukách a telata jsou odstavená od matek. Teď začnou řezat rašelinu a natřou starý dům, aby se vedle toho nového nemusel stydět. Na svahu za chlévem stojí Ingrid Barrøy a dívá se na loď v zálivu zahalenou v hejnech rybaků, je to velrybářská loď *Salthammer*, kterou převzali, když minulý vlastník zkrachoval, a tak se z Barrøyanů stali velrybáři.

Salthammer má na přídi dělo a bílý soudek s černým pruhem na stožáru, má výbavu jako plachetnice, kormidelní kolo na střeše kabiny zpola zahalené bílými plachtami, kumbál na náradí a moderní vlečnou síť, je to masivní bárka vhodná pro každou sezónu a příležitost. Ingrid slyší údery kladiva, Lars a Felix se chystají na první lov, jejich malí kluci běhají po palubě, hlasy se nesou nad mořem a zase mizí a Kaja zabalená v šátku spí Ingrid na zádech.

Vzbudí se. Ingrid ji vybalí a nechá ji batolit se ve vřesu, než ji to přestane bavit, lekne se jejího černého pohledu, těch očí, vezme ji do náruče a sejde po svahu, kde se začínají nalévat bobule rybízu. Sedne si na víko studny vedle nedávno koupeneho kbelíku barvy a štětců, co všechno se teď musí na ostrově udělat, nikdy neměl před sebou světlejší budoucnost, nikdy také neměl tolik obyvatel a už není jen její.

Ingrid vejde do kuchyně a posadí Kaju na klín Barbro, dojede na veslici k *Salthammeru*, počká, až Lars vyhlédne nad zábradlí a zeptá se jí, jestli přivezla kafe.

Ingrid odvětí, že ho mají přece s sebou dost.

Lars se směje a volá, že sehnal další člun a vyzvedne ho příští týden na Træně, jestli bude slušné počasí.

Ingrid se opírá o vesla a říká mu, že ještě dnes večer zajede s dítětem za Adolfem do Malviky.

Lars se zeptá, co od Adolfa potřebuje.

Ingrid pokrčí rameny a Lars řekne, že je to vlastně jedno, člunů teď mají dost.

To je trochu moc velkorysý postoj k ostrovnímu majetku, a tak Ingrid dodá, že bude pryč nějakou dobu.

Aha.

Chlapci také vyhlédnou přes zábradlí, Hans a Martin a za nimi vytáhlý Fredrik, který za zimu vyrostl víc, než je zdrávo. Jakmile ale zjistí, že tam stojí Ingrid, ztratí zájem a dotírají na Larse, aby vystřelil z děla, co kdyby si ho vyzkoušeli na starých bednách na ryby?

Lars se směje a zvedá tříletého Oskara, aby se také podíval na Ingrid, která mu hned zamává. A vzápětí se objeví i Felix s čisticí vlnou v černých zamaštěných rukou, a tak stojí nastoupeni v řadě všichni barrøští chlapci i muži, nevědomky působí jako nějaký komitét pro loučení, stojí na palubě lodi, která představuje budoucí blahobyť ostrova, zatímco Ingrid Marie Barrøy se opře s ulehčením do vesel, protože to celé proběhlo mnohem jednodušeji, než se obávala.

Vyjde po svahu k domu a poví i Barbro a Suzanne, že odjíždí, prohodí to jen tak mimochodem jako samozřejmost. Ale tady ve světě žen je její sdělení trochu důležitější, než by si přála. Barbro se hned zeptá, kam se chystá, proč a na jak dlouho? Suzanne chápe, co asi má v úmyslu, a popuzeně prohlásí, že Ingrid může být šťastná, že má koho postrádat a koho hledat, a rychle vyjde ven pověsit prádlo.

Ingrid si spakuje malý kufr, který si bere pokaždé, když se pokouší opustit ostrov. A když sejde k molu, zachumlá Kaju do plátěného pytle a na zádi veslice ji obloží kožešinami, kufr uloží na před. Tušení závažnosti chvíle má jen čímsi zasažená Barbro, která se s ní loučí, paže zkřížené na prsou, šaty má nebesky modré s bílými velkými květy, koupili je za zimní přebytky, a ptá se:

„Dyk jsme chtěli natírat barák, ne?“

„Začněte sami,“ odpoví Ingrid.

Barbro se neklidně zavrtí, bez Ingrid natírat dům nemůžou. Ingrid se zasměje, ať tedy počkají, až se vrátí.

„Tak jo,“ řekne Barbro. „A kdy to bude?“

„Za pár dní.“

„Za pár dní,“ opakuje Barbro a uraženě se odvrátí, takže když Ingrid obeplouvá Severní mys, nestihne jí zamávat, pak už je pozdě, slunce na severu je hodně nízko a je bílé a pod ním se rozkládá oceán šedý jako kamenná podlaha.

2

Kaja celou cestu spala. Když Ingrid časně ráno vyhodila kotvu v Malvice, uložila se vedle ní s křikem racků nad hlavou, šploucháním moře, kajčím mírumilovným kvokáním v uších a s únavou v očích. Usnula, probudila se a byla celá rozlámaná a prochládlá, až konečně ucítila vůni březového dřeva a uviděla, jak se otevřelo bíle natřené okno v domě a někdo do něj vystrčil dvě peřiny.

Ve dveřích přístěnku se ukázal Daniel, šle se mu houpaly podél stehén, v ruce pilu a kotouč provazů přes rameno a líným krokem zamířil k lesu. Za ním vyšly dvě mladé dívky, asi Liljan, hádala Ingrid, Danielova mladší sestra, a ta druhá mohla být jeho milá... Ingrid vnímala vážnost okamžiku natolik, že měla chuť vrátit se domů s nepořízenou a přerušit tuhle výpravu, než skončí katastrofou.

Jenže ji už viděli.

Daniel se obrátil a do lesa nešel, koně vedl a popustil mu uzdu, došel pomalu k přístavu a zastavil se natolik blízko Ingrid, že nebylo třeba volat.

„Jsi to ty, Ingrid?“

Hodila mu lano a on je uvázal. „A s dítětem,“ dodal s překvapeným úsměvem.

Ingrid ze sebe nevypravila důvod své návštěvy, ale alespoň vstala, zdvihla spící Kaju a počkala, až si Daniel všimne

kufru a vezme jí ho na břeh. Pak šla za ním a zamumlala, že by ráda prohodila pár slov s Adolfem, jak se vlastně má?

Daniel odpověděl, že otec zestárl.

„Ty někam jedeš?“

Teď přišly k molu i dívky. Ingrid jim ukázala Kajju, která se vzbudila a zamrkala. Podala ruku Liljan a představily se, nikdy se neviděly, leží mezi nimi oceán a lidé z Malviky jsou sedláci – mají obrovský dům se třemi vikýři, trůní nahoře na kopci, obklopen vzrostlými stromy, pak stodolu, chlév a letní chlév, kůlny, stádo krav, hejna drobného zvířectva, brambory na prodej, záhony mrkve, slepice, prasata a ovce, jakož i šest nájemců v chalupách a srubech na pobřeží směrem na jih. Adolf byl za mlada respektovaný kapitán a obchodoval s rybami, ale poté, co na moři přišel o dva bratry, obrátil se k moři zády a otcův statek proměnil v prosperující hospodářství.

Zasmáli se, že Liljan chová Kajju a Kaja neříká nic, jen se usmívá, směla si ji pochovat i ta cizí, dcera jednoho nájemce, která u nich slouží, jak Ingrid vyrozuměla, a jmenuje se Malin. Dívky právě říkaly něco o roztomilém nosíku dítěte a jeho tmavých očích, když Ingrid zaregistrovala, že dveře se znovu otevřely a vyšel starý Adolf v bílé košili s kapitánskou čepicí na hlavě, táhl za sebou kuchyňskou židli a postavil ji do trávy vedle kameny obroubeného záhonu. Posadil se, vylovil dýmku a pečlivě ji čistil, zatímco čekal, až se návštěva pozdraví s mladými a přijde nahoru vypovědět, kvůli čemu přijely, nikdo sem přece nebude pracně veslovat jen tak bez důvodu – a ten musí stát za to.

Adolf je z toho všeho míru celý svraštělý a vyzáblý a ve tváři červenější, než si ho Ingrid pamatuje. Má ale pořád ten neklidný těkavý pohled, který v lidech budí nejistotu, jestli náhodou nechce hovor ukončit. Teď před ním Ingrid stála a bolestně postrádala něco rozumného, co by mohla

říct, s dítětem v náručí, a jako by přibližně tohle Adolf čekal. Mladí zmizeli a Adolf se zeptal, takže Ingrid čekala dítě?

Ingrid otázku nechala bez odpovědi.

Chvilí váhali, ona vstojí, Adolf vsedě, než pozvedl zrak a díval se skoro přímo na ni a řekl, že se asi přišla zeptat na ten dopis, který jí před rokem vrátil. Ten dopis, co poslala s tím ruským zajatcem z *Rigelu*.

Ingrid pokývla a zeptala se, proč ho Adolf Alexandrovi vzal, měl mu přece pomoci, aby se dostal domů.

Adolf odpověděl, že to byl špatný dopis, napsala tam své plné jméno a celou adresu na Barrøy, a byla přece válka.

Ingrid pokývla a zeptala se, kam se ten člověk poděl.

Adolf řekl, že čekala věru dlouho.

Ingrid znovu pokývla.

Adolf pokračoval, že znal jejího otce a matku, byli to dobří lidé, ale matka měla zřejmě problémy s nervy.

I na to se dalo jen přikývnout.

Adolfa nakonec její mlčení unavilo, a tak jí pověděl, že asi týden schovávali Rusa na půdě, věděla o něm jen Mathea, nosila mu jídlo a ošetřovala ruce, rány se mu zahojily, ale prsty už nikdy nebudou, jako bývaly.

Pak ho jedné noci, když sněžilo, vybavili na cestu mapou a kompasem a poslali ho přes hory do přístavu v Innøyru, kde se ho ujal starý Adolfův přítel z Finnmarky a vzal ho na palubu nákladního parníku *Munkefjord*, co převážel rudu a vozí ji dodnes, sám v ní má akcie.

A jelikož Ingrid neměla, co by k tomu dodala, zasmál se, tak ona s ním čekala dítě, ale teď můžou zajít dovnitř za Matheou, stejně je asi viděla oknem a postavila na kafe.

Mathea sloužila na statku ještě dlouho předtím, než umřela matka Adolfových dětí, a vládla ve vycíděné kuchyni, kde se lesklo měděné nádobí a nátěry na stěnách, voněla tam káva a zelené mýdlo, kde i mosazná tyč kolem plotny

jen svítila a bedna na dříví vypadala, jako by stála na výstavě. Mathea byla téměř tak stará jako Adolf, maličká, živá a vyzáblá, se suchými, tvrdými klouby a v modře kostkovaném šátku tak pevně uvázaném kolem hlavy, že připomínal helmu.

Hned jak se s Ingrid pozdravila, vyměnila si pohled s Adolfem. Vybídla Ingrid, ať si sedne.

„Tam k oknu,“ nařídila Mathea a postavila se ke stolu, kde se pustila do prohlídky Kaji. A prohlížela ji zevrubně, vzala ji svým pokrouceným prstem pod bradou a donutila ji, aby se usmála, vyměnila si několikrát pohled s Adolfem a řekla – jako by tam Ingrid vůbec nebyla – jo, jo, je to on.

Adolf sklopil hlavu a vzdychl, že ve slunci dítě neviděl moc dobře, na svůj zrak už se nemůže spolehnout, ale jestli si je Mathea jistá, tak on taky, na to může Ingrid vzít jed.

Ingrid se zeptala, jestli o ní lidé mluví.

„To jsou akorát řeči,“ zabručel Adolf a strčil si do úst kousek cukru.

„Jo, o něčem mluvit musej,“ pokývla Mathea, ale lidé nemluví jenom o Ingrid, všichni mají přece za sebou válku a válka způsobila lidem mnoho divného, a nevyšli z ní po každé jako lepší.

Ingrid se na ni podívala.

Adolf řekl, že lidé o dítěti vědí, ale nevědí o tom muži, dokonce ani Daniel o tom Rusovi neví.

„A co kapitán na *Munkefjordu*?“ zeptala se Ingrid.

Adolf rozvážně odpověděl, že záleží na tom, co mu ten Rus pověděl. Ale teď už si Ingrid musí vzít chleba a máslo a ukrojit si z jehněčí rolády. A Mathea řekla, jako by Kaju objevila teprve teď:

„To je ale krásný dítě.“

Adolf se připojil:

„Jo, to je...“

Mathea se zeptala Ingrid, jestli ještě kojí.

Ingrid se soustředila a vymáčkla ze sebe, že na jaře o mléko přišla, a na Matheinu otázku, jestli má ohřát mléko, odpověděla ano. Nechala Kaju dumlat kousek chleba, vybalila ji z šátku a přejela jí prstem přes drobné zoubky. Než se na stole objevilo mléko, sundala jí kabátek a znovu slyšela Adolfovu otázku, proč vlastně přijela, však bylo na čase, aby přešla k věci, byl z ní očividně nesvůj.

Ingrid se zeptala, jestli ví, kde její muž vystoupil z lodi.

„V Kongsmoenu,“ odpověděl Adolf.

Ingrid se zeptala, proč právě v Kongsmoenu.

„Kvůli krátký cestě do Švédska,“ vysvětlil Adolf a dodal, že tam nedávno vykáčeli cestu přes hory, bude se stavět lanovka do dolů ve Skorovasu, kde žijou horníci, jsou tam prý zásoby rudy, nastaly nové časy, je mír a země má zase před sebou nějakou budoucnost.

Ingrid se zeptala, zda si Adolf myslí, že Alexandr šel ke švédské hranici právě tudy.

To Adolf nevěděl, ale bylo to tak v plánu. A Ingrid se zmocnilo podezření, že se mu v hlavě rodí bílá lež.

Požádala ho, aby jí pověděl, co ví.

Adolf, který měl za sebou celoživotní zkušenost, jak se vyjadřovat vyhýbavě, utrousil, že Ingrid dělá velkou chybu, když tu teď sedí u jeho stolu a má v plánu vystopovat toho muže, pouští se do velkého bláznovství.

Mluvil, aniž se na ni podíval, a když Ingrid mlčela tak, že nebylo možné si to vyložit jinak, než že se už definitivně rozhodla nebo se rozhodne v příštím okamžiku a od té chvíle nebude cesty zpět, zdálo se spíše, že se mu ulevilo, než že by nad ní zlomil hůl.

Mathea vstoupila do toho rozhodujícího ticha, že v tomhle domě je služkou od mládí, teď už padesát devět let, jak spočítala, a to je hodně, takže může Ingrid jen poradit, aby si to ještě rozmyslela, než udělá nějakou hloupost.

Ingrid na to, že si to rozmýšlela celou zimu a že horší, než to bylo se stále přibývajícím světlem teď na jaře a v létě, už to být nemůže.

Dlouze na sebe hleděly. Pak Mathea řekla, že láska je zrádná. A Ingrid pokývla, že ano.

Mluvili o míru a o změnách na Barrøy od té doby, co tam byl Daniel na podzim naposledy a pomohl jim s mužskou prací, aby se ostrov po úpadku znovu dal do pořádku, dokázal tam drobné zázraky, takže ostrov po katastrofálních letech znovu rozkvetl, a jak je to s rybami, s lidmi, s poli a zvířectvem? Adolf chtěl vědět všechno, i o té mrtvici, co zasáhla Barbro, a zrovna ji, která vždycky byla jejich majákem v moři.

Ingrid mu odpověděla, že Barbro se po mrtvici vzpamatovala, naučila se znovu mluvit a ví, kdo je a kdo jsou všichni ostatní, ale na moře už nechce, začala se bát.

Adolf prohlásil, že Hospodinův záměr je i v tom, že něco zničí – co tady na zemi třeba působí divně a hloupě, může mít svůj význam v nebi.

Ingrid připadalo, že to vyznělo trochu dutě a nápadně obšírně, ale mohla potvrdit, že Barbro byla jejich maják, kterým už není, a že i to byl jeden z důvodů, proč se ona, Ingrid, objevila teď tady a na začátku cesty – tetina mrtvice byla neodvratným znamením toho, že času moc nezbývá a život je křehký. Ovšem nejdůležitější důvod, totiž že čím je Kaja větší, tím černější a jasnější má oči, neprozradila.

Matku s dcerou ubytovali s péčí, která mluvila za vše, do nejparádnějšího pokoje domu, ten je vždycky prázdný, což je podle Mathey důkaz, že Adolf je bohatý, a Ingrid seděla na široké posteli a dívala se oknem na Barrøy, jako tady svého času seděl Alexandr a měl stejný výhled. Tehdy ale byla zima a tma a teď je léto a světlo, a vtom někdo zaklepal na dveře.

Ingrid nebyla zvyklá, že někdo klepe na vlastní dveře, ale zaklepání se ozvalo znovu, a tak řekla dále a dovnitř vešla Mathea, a když si všimla, že Kaja spí v kolébce pod oknem, sedla si na postel vedle Ingrid. Ke své návštěvě měla stejně chabý důvod jako Ingrid ke své. Přesto tak seděly vedle sebe a Ingrid napadlo, že stařena určitě někdy v životě propásla svou příležitost, aniž si toho povšimla, a teď tu vedle ní sedí a přemýšlí o tom. Mathea vzdychla a vstala, ale ne, nemůže tu přece takhle zbůhdarma sedět, popřála Ingrid dobrou noc, vyšla ven a tiše za sebou zavřela dveře.

3

Po snídani se Ingrid vydala přes hory drsným a náročným terénem, kde v zimě ležel sníh a roztál až pozdě na jaře, takže to pro lidi na ostrovech bylo znamením, že je tu konečně léto, nízké kapradí šimralo poutnici na lýtkách a z neklamných stop cítila Ingrid od nohou až po oblohu, že se jí zmocňuje rozjařenost.

A nešla sama jako tehdy Alexandr, ale doprovázel ji Daniel, Liljan a to děvče Malin. Dokonce i Adolf a Mathea s námahou šplhali serpentinami po zarostlé vozové cestě, pořád plni tichého nesouhlasu s Ingridiným hledáním jehly v kupce sena. Mathea ale byla i teď vyhýbavá a zamyšlená, a když si nakonec na nejvyšším bodě podaly ruce, Ingrid se cítila silná. Jídlo na cestu nesla v plátěném pytli, který jí Daniel přivázal na kufr a ten opatřil koženými řemeny, takže ho mohla nést na zádech. Kaja spala v šátku na břiše, a když začaly klesat k Innøyru, Ingrid se ani neohlédla.

Napila se vody z každého potoka, přes který přešly, a než došly k dalšímu moři, dvakrát se najedly a dvě noci spaly ve srubu, který jim odemkl Adolfův známý. Pak nastoupily na rybářský kutr s cedulkou od Adolfa, ta udělala na kapitána, malého, širokoramenného a nemluvného chlapíka, kýžený dojem. Oběma cestujícím pokývl a přenechal Ingrid svou kajutu, však on může spát v kumbálu na náradí, řekl jí,